

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри ЗЕТ та ЕП
д. е. н., професор Зверяков М. І.
« _____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

за бакалаврською програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування»

на тему:

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В
УКРАЇНІ**

Виконавець:

студентка факультету ФЕУП

Абрамова Діана Володимирівна _____

/підпис/

Науковий керівник:

д. е. н., професор кафедри ЗЕТ та ЕП

Грималюк Андрій Вікторович _____

/підпис/

ОДЕСА – 2024

АНОТАЦІЯ

Абрамова Д. В. «Публічне управління та реформа децентралізації в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавра» зі спеціальності «281 Публічне управління та адміністрування» за бакалаврською програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування». – Одеський національний економічний університет. – м. Одеса, 2024 рік.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – публічне управління, місцеве самоврядування та процес децентралізації в Україні.

У роботі розглядаються сутність та призначення національних та локальних економічних систем; розглянуто об'єктивний економічний зміст публічного; охарактеризовано особливості економічного змісту місцевого самоуправління.

Досліджено сутність публічного управління та його розвитку в США; розглянуто європейський досвід розвитку публічного управління; визначено особливості публічного управління країн з ринками, що розвиваються.

Охарактеризовано реформу децентралізації та адміністративну реформу в Україні; досліджено сучасний етап процесу децентралізації в Україні; визначено перспективи продовження реформи децентралізації в процесі повоєнної відбудови економіки України.

Ключові слова: *публічне управління, реформа, децентралізація, економічні системи, місцеве самоуправління.*

ANNOTATION

D. V. Abramova «Public Administration and Decentralization Reform in Ukraine»

Bachelor's Thesis for the Degree of Bachelor of Public Administration and Administration. Specialization «281 Public Administration and Administration». Professional Orientation Program «Public Administration and Administration» Odesa National Economic University - Odesa, 2024

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of study is public administration, local self-government, and the decentralization process in Ukraine.

The work examines the essence and purpose of national and local economic systems; it explores the objective economic content of public administration; and it characterizes the features of the economic content of local self-government.

The essence of public administration and its development in the USA are studied; the European experience in the development of public administration is reviewed; and the features of public administration in developing markets are defined.

The decentralization reform and administrative reform in Ukraine are characterized; the current stage of the decentralization process in Ukraine is researched; and the prospects for continuing the decentralization reform in the process of post-war economic reconstruction of Ukraine are defined.

Keywords: *public administration, reform, decentralization, economic systems, local self-government.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	8
1.1. Національні та локальні економічні системи	8
1.2. Об’єктивний економічний зміст публічного управління	14
1.3. Особливості економічного змісту місцевого самоуправління.....	20
Висновки до 1 розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	29
2.1. Публічне управління та його розвиток в США	29
2.2. Європейський досвід розвитку публічного управління	35
2.3. Особливості публічного управління в країнах з ринками, що розвиваються	53
Висновки до 2 розділу.....	62
РОЗДІЛ 3. РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ.....	64
3.1. Реформа децентралізації та адміністративна реформа в Україні	65
3.2. Сучасний етап процесу децентралізації в Україні.....	77
3.3. Перспективи продовження реформи децентралізації в процесі повоєнної відбудови економіки України.....	85
Висновки до 3 розділу.....	90
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	102
Додаток А	102

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабне вторгнення РФ та проблеми повоєнного відновлення України в умовах загострення демографічних проблем висувають нові вимоги до розробки теоретичних та методологічних засад аналізу проблем публічного управління та реформи децентралізації в Україні. В даний час ця реформа не завершена, і в процесі її подальшого розгортання треба повною мірою враховувати роль публічного управління в процесі збереження та залучення в країну трудових ресурсів у післявоєнний період. Найважливішим завданням публічного управління в цих умовах є створення для населення досить сприятливих умов життя, щоб економічно утримати людей в Україні та запобігти подальшому загостренню демографічної кризи. Все це надає темі роботи особливої актуальності в сучасних непростих умовах.

По проблемам публічного управління та реформи децентралізації існує велика наукова література, в якій досить повно розкрити критична вага та вплив реформи децентралізації на процеси модернізації публічного управління та на зміцнення системи місцевого самоврядування в Україні. Ця реформа розглядається в літературі як вирішальний фактор у процесі перерозподілу повноважень, ресурсів та відповідальностей з центрального рівня влади на місцевий, який покликаний забезпечити більш ефективне, доступне та відповідальне управління перед громадянами України. При цьому підкреслюється спрямованість такої трансформації на забезпечення більшої автономії органів місцевої влади, що, в свою чергу, має на меті діяти задля зростання показника якості життя населення на регіональному рівні, покращення надання послуг, а також стимулювання місцевого економічного розвитку. В літературі розглядається вплив процесу децентралізації на різноманітні сфери суспільного життя, зокрема на освіту, охорону здоров'я, управління природними ресурсами та соціальний розвиток. Підкреслюється, що успішна реалізація реформи децентралізації може відіграти ключову роль у зміцненні демократичних основ управління в Україні, підвищенні ефективності

публічної влади на місцях та створенні умов для інтегрованого соціально-економічного розвитку регіонів. Водночас слід також зазначити, що увага в літературі зосереджена насамперед на суто зовнішній політико-правовій формі державного управління, але недостатньо уваги приділяється його реальному політичному та економічному змісту. При цьому постає також питання, як поєднати аналіз цієї зовнішньої форми державного управління з дослідженням внутрішньоекономічного змісту, пов'язаного з матеріальними виробничими відношеннями та іманентними їм об'єктивними економічними законами.

Тому **метою кваліфікаційної роботи** є аналіз правової форми публічного управління у діалектичному взаємозв'язку з об'єктивним економічним змістом реформи децентралізації в Україні, пов'язаним з економічними відносинами та іманентними їм об'єктивними економічними законами.

Для досягнення мети потрібно вирішити низку поставлених **завдань**:

- визначити методологічні основи теоретичного аналізу публічного управління в контексті децентралізації;
- проаналізувати світовий досвід публічного управління, включаючи успіхи та проблеми, з якими стикаються органи місцевого самоврядування;
- проаналізувати та категоріально визначити історичні особливості різних етапів реформи децентралізації в Україні;
- розробити рекомендації щодо продовження процесу децентралізації в сучасних умовах та в період повоєнного відновлення в Україні.

Об'єкт дослідження – публічне управління, місцеве самоврядування та процес децентралізації в Україні.

Предмет дослідження – діалектика правової форми та об'єктивного економічного змісту публічного управління в контексті реформи децентралізації в Україні.

Методи дослідження. Найважливішою методологічною основою дослідження є метод своєрідного "препарування" суспільних явищ і процесів

шляхом послідовного виокремлення їх формальної та реальної сторони. Йдеться про послідовне розрізнення юридичної форми та об'єктивного економічного змісту не лише власності, але й влади на національному, регіональному та місцевому рівнях. З позицій цієї методології аналізу економічний зміст публічного управління розглядається в роботі як система об'єктивних економічних відносин. Такий метод аналізу дозволяє категоріально «препарує» процес децентралізації в Україні, послідовно відокремлюючи об'єктивний зміст від вольових відносин, що утворюють правову форму публічного управління та реформи децентралізації.

Дослідження базується на застосуванні комплексного підходу, який поєднує теоретичний аналіз та емпіричні методи, такі як аналіз документів, інтерв'ю з експертами та анкетування представників органів місцевого самоврядування. Це дозволяє отримати всебічний погляд на процес децентралізації та визначити найефективніші стратегії для його подальшої реалізації.

За темою кваліфікаційної роботи опубліковано:

1. АБРАМОВА Д. В. Особливості оподаткування в Україні та США. Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом, 2021. № 36. С. 9-12.

2. АБРАМОВА Д. В. Світовий досвід розвитку публічного управління та адміністрування. Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом, 2021. № 36. С. 12-14.

3. АБРАМОВА Д. В. Особливості управління публічними фінансами. Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики. 2023. № 7.

4. АБРАМОВА Д. В. Роль технологій у підвищенні ефективності публічного управління. Науковий студентський вісник. Одеський національний

економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики. 2024. № 40. С. 10-13.

5. Отримано сертифікат про закінчення 02.06.2023 базового курсу «Громадська та політична участь: базовий курс». Автентичність сертифікату можна перевірити за посиланням: <http://surl.li/uclzt>.

Інформаційна база дослідження складається з законодавства аналізованих країн, офіційних веб-сайтів, Бюджетного кодексу та ресурсів для його аналізу, праць вітчизняних та закордонних науковців.

Структура роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

В процесі теоретичного аналізу публічного управління та реформи децентралізації на передній план виходить вивчення суб'єкт-об'єктної динамічної залежності політико-економічної системи в діалектичній єдності з її об'єкт-суб'єктною структурною залежністю, виходячи з того, що свідомість людини не тільки відбиває об'єктивний світ, а й творить його.

Роль державного управління в економіці завжди залежить від конкретної епохи. З часом їх зміст змінюється, з'являються нові визначення. На сучасному етапі розвитку публічне управління та адміністрування повинні свідомо використовувати об'єктивні економічні закони капіталізму для стимулювання зростання продуктивних сил.

Аналіз особливостей економічного змісту місцевого самоуправління в Україні показує, що місцеве самоуправління відіграє ключову роль у забезпеченні розвитку регіонів та міст. Воно здійснює управління територіальними громадами, забезпечуючи надання комунальних послуг, підтримку місцевої інфраструктури, розвиток економіки та соціальні програми на місцевому рівні.

Для України дуже важливо запозичити іноземний досвід побудови та функціонування систем місцевого державного управління. У Сполучених Штатах Америки всі штати офіційно мають автономні права у сфері фінансів. Кожен із штатів самостійно складає, затверджує і виконує свій власний бюджет, ні доходи, ні витрати не включаються до федерального бюджету країни. Вони певною мірою самостійні у визначенні розмірів бюджетів, структури витрат і доходів. Федеральний уряд не має прямого контролю над бюджетами штатів. Найбільшими видатками державного бюджету є освіта – 35%, соціальне забезпечення – 13%, охорона здоров'я – 9%, будівництво доріг, охорона природи, житлове будівництво, комунальні послуги

В європейських країнах поширена континентальна модель місцевого самоврядування (Франція, Італія, Іспанія, Бельгія, Польща, Болгарія) вона

характеризується поєднанням виборних органів місцевого самоврядування з представниками, призначеними державою. Основою цієї моделі є поєднання виборчих прав для представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування з призначенням уповноважених представників державної влади з центру на місцевий рівень. Іспаномовні країни Латинської Америки приймають іберійську систему місцевого самоврядування, в рамках якої жителі адміністративних одиниць обирають ради та головних посадових осіб або ради посадових осіб.

Децентралізація є важливим інструментом національної регіональної політики, спрямованої на підвищення добробуту громадян та зміну системи управління громадою та системи адміністративно-територіального устрою. В результаті об'єднання місцеві органи влади отримують ОТГ більші можливості розвитку (повноваження та фінансування), ніж окремі села чи міста.

Одеська область має найбільшу кількість громад серед регіонів України (91 районна громада: 19 міських, 25 сільських та 47 сільських). Міський бюджет 2024 року продемонструє значне зростання порівняно з попереднім роком. Очікується, що доходи бюджету збільшаться на 20%, з 1,053 мільярда гривень до 12,598 мільярда гривень. Видатки також зростуть, з 1,0312 мільярда гривень до 12,478 мільярда гривень. Важливо зазначити, що доходи бюджету 2022 року становили 12,796 мільярда гривень. Це означає, що після року війни цей показник впав, але зараз очікується його повернення до довієнного рівня.

Для підвищення ефективності місцевого самоврядування Одеської ТГ необхідно залучати більше висококваліфікованих кадрів. Коли органи місцевого самоврядування збільшують фінансові ресурси громади, вони повинні насамперед зосередитися на створенні кращих умов для розвитку підприємництва в громаді та зменшити потребу людей шукати роботу в інших районах, областях та країнах. Оприлюднення оцінок і рейтингів найефективніших громад може підвищити прозорість місцевого управління та поінформованість громадськості про стан громад

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз бюджетів ТГ Одеської області - результати 2020 року. URL: <http://surl.li/ucneq> (дата звернення: 05.05.2024).
2. Баймуратов М.М. Компетенція органів місцевого самоврядування в контексті глобального вимірювання та управління. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості*: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Київ, 06 грудня 2019 р./ ТОВ «Ві Ен Ей Прес». Київ, 2019. С. 137–142.
3. Баранов А.П. Характеристика принципів публічного адміністрування в країнах-членах ЄС. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 3. С. 207–215.
4. Баштанник В. В., Рагімов Ф. В. Еволюція інститутів публічного управління в контексті загальноєвропейського політичного тренду. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр.* 2019. Вип. 3 (42). С. 28- 34.
5. Бедрій Р.Б. Муніципально-правове забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері господарської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №5. С. 138-142
6. Бедрій Р.Б. Організаційно-правове забезпечення відновлення інфраструктури населених пунктів в умовах воєнного стану в Україні. *Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи*: Збірник матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф.. м. Львів, 17 червня 2022 р., / за наук. ред. проф. О. В. Батанова, проф. Д. Вацінкевича, доц. Р. Б. Бедрія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка; Київ; Щецин, 2022. С. 181-188.
7. Бедрій Р.Б. Поняття економічної основи місцевого самоврядування та її організаційно-правове забезпечення в умовах війни в Україні. URL: <file:///C:/TEMP/275431%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-634931-1-10-20230314.pdf> (дата звернення: 23.05.2024).

8. Бесчастний В. М. Конституційні засади організації та здійснення публічної влади в Україні в практиці конституційного суду України (окремі аспекти). *Правові засади організації та здійснення публічної влади*: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 40-43.

9. Бюджет Одеси за 2023 рік виконано на 100,9%. URL: <http://surl.li/uscngy> (дата звернення: 05.05.2024).

10. Вонсович О.С. Стратегія національної безпеки США 2017 р.: нові підходи щодо боротьби із пріоритетними викликами та загрозами. *Гілея : науковий вісник*. 2018. Вип. 129. С. 332–334.

11. Головка К.В. Систематизація муніципального законодавства України: визначення поняття. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 110-114.

12. Головка К.В. Систематизація муніципального законодавства України: теорія і практика: дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород, 2019. 429 с.

13. Гончарова К. А. Організаційно-правові форми місцевого самоврядування: постановка питання. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*: збірник наукових статей. 2019. № 3. С. 32-40.

14. Гончарова К.А. До питання застосування поняття «організаційно-правова форма» до місцевого самоврядування в Україні. *Правові засади організації та здійснення публічної влади*: збірник тез III Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова. м. Хмельницький, 28 лютого – 2 березня 2020 року / Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. м. Хмельницький, 2020. С. 113-116.

15. Гончарук А. В. Місто як суб'єкт та об'єкт управління на засадах партнерства. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7 грудня 2018 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. С. 110-115.

16. Гураль П.Ф. Органи місцевого самоврядування у зарубіжних країнах. Навч. посібник. Львів: Каменяр, 2017. 147 с.

17. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (12 травня 2023 р., м. Львів) / за наук. ред. проф. О. В. Бата-нова, доц. Р. Б. Бедрія. Київ ; Львів ; Щецин : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 208 с.

18. Дурман М.О. Міжнародний досвід розв'язання регуляторних проблем на національному рівні. *East European Scientific Journal*. № 8 (48). 2019, part 2. С. 30–35.

19. Дурман М.О. Формування та реалізація державної регуляторної політики в Україні : монографія. Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2019. 484 с.

20. Єдинак Я.Б. Ступінь дослідження проблеми формування та розвитку інституту районної в місті адміністрації в містах із районним поділом. *Theory and Practice of Public Administration*. 2017. № 2. С. 144-151.

21. Жмаєва М.Ю. Децентралізація як дієвий механізм функціонування публічної влади. Матеріали наук.-практ. круглого столу «Кращі практики децентралізації: досвід країн ЄС для України». м. Суми, 27 травня 2022 року. С.15-17.

22. Жуковська А. Державно-приватне партнерство в соціальній сфері: зарубіжний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 3. С. 21-37.

23. Замрій О.М. Застосування принципів публічного адміністрування в роботі органів місцевої влади. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. № 27(2). С. 58–61.
24. Замрій О.М. Застосування принципів публічного адміністрування в роботі органів місцевої влади. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. № 27(2). С. 58–61.
25. Ідесіс І. В. Процесуальні питання прийняття міських статутів: рецепція європейського досвіду. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 4. С. 396-399.
26. Ідесіс І. В. Українське міське право: європейські традиції. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 3. С. 481-484.
27. Іщенко А.Ю. Освіта і людський капітал як складники національної безпеки: досвід США та висновки для України. *Стратегічна панорама*. 2018. № 1. С. 50–57.
28. Кісловський А. В. Метод моделювання у статутній нормотворчості українських міст. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 117-122.
29. Кісловський А. В. Стадії нормотворчого процесу щодо статутів територіальних громад міст в Україні. *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*. 2019. №1. Том 1. С. 46-49.
30. Кісловський А.В. Розробка та прийняття статутів територіальних громад міст в Україні: проблеми теорії та практики: дис. ... д-ра філософії. Запоріжжя, 2020. 244 с.
31. Ключковський Ю.Б. Концепція територіальної громади в умовах муніципальної реформи. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської наук.-практ. конференції м. Київ, 06 грудня 2019 р.* / ТОВ «Ві Ен Ей Прес», Київ. 2019. С. 88-91.
32. Кондрацька Н. М. Місцеве самоврядування в Україні: конституційна модель системно-структурної організації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 24 с.

33. Кравченко В.В., Бедрій Р.Б., Гірняк В.О. Муніципальне право України у визначеннях та схемах: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 144 с.

34. Луців О.І. Зарубіжний досвід партиципаторного бюджетування: досвід до України. URL: <http://surl.li/ucmxxg> (дата звернення: 23.05.2024).

35. Мальчин Ю.М., Чумак В.А. Історія місцевого самоврядування України: навч. пос. Під заг.ред. Спұлбер Діани, Горбового А.Ю., Халецької А.А. Вид. 3-тє. К.: АМУ, 2017. 88 с.

36. Марцеляк О.В. Запровадження в Україні регіональних омбудсманів як фактор успішності муніципальної реформи в Україні у сфері захисту прав людини. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 грудня 2019 р.). К.: ТОВ «Ві Ен Ей Прес», 2019. С. 30-33.

37. Мішина Н.В. Гарантії місцевого самоврядування в Україні. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 10. С. 81-89.

38. Мішина Н.В. Органи самоорганізації населення в Україні: типологія та класифікація територіальних мікроколективів. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. № 27. С. 78-84.

39. Мішина Н.В. Органи самоорганізації населення в Україні: типологія та класифікація. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. № 26. С. 81-89.

40. Моргун В.В. Конституційно-правове забезпечення матеріальної та фінансової основ місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних державах. – дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 236 с.

41. На що Одеса витратить бюджет 2024. URL: <http://surl.li/ucneu> (дата звернення: 05.05.2024).

42. Нестор В.Р. До питання видового різномайття міських територіальних громад. Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17–18 січня 2020 р. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 24–26.

43. Нестор В.Р. Муніципальна реформа в Україні: перспективні конституційні зміни. Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 грудня 2020 р. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. Ч. 1. С. 39–42.

44. Осауленко С.В. Конституційне право на свободу об'єднання у політичні партії: дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород, 2020. 457 с.

45. Осауленко С.В. Реалізація конституційного права на об'єднання у політичні партії в Україні на місцевому рівні. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез VI Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7 грудня 2017 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2017. С. 77-79.

46. Офіційний сайт Одеської районної ради. URL: <http://surl.li/ucmwh> (дата звернення: 05.05.2024).

47. Понад 65% громад готові взяти участь у розробці реформи адміністрування місцевих податків – результати опитування. URL: <http://surl.li/ucmvw> (дата звернення: 05.05.2024).

48. Прилепа Н. В. Сучасна система місцевого самоврядування в Україні. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7 грудня 2018 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. С. 53-57.

49. Публічне управління : термінол. слов. / за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петрось. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.

50. Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи : матеріали міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2021 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, О. М. Андрєєвої, В. С. Колтун. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2021. 259 с.

51. Соловей Д. А. Державна антикризова політика щодо трансформації фінансово-господарських механізмів на сучасному етапі епідеміологічних викликів у зарубіжних країнах. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 4 (31). С. 32–36

52. Стойко О.М. Правове регулювання діяльності місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. 17 червня 2022 р., м. Львів / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022. 161-167.

53. Тарахонич Т. І. Людиноцентризм у праві та у правовому регулюванні: реалії сьогодення. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 281-284.

54. Тихоненко І.В. Стратегія національної безпеки США як інструмент підтримки глобального лідерства та міжнародного порядку за адміністрації Б. Обама та Д. Трампа. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 158–163.

55. Цвих В., Неліпа Д. Сучасна теорія публічного управління в США: від постбюрократичної парадигми Б. Армаджані та М. Барзеля до постмодерної концепції Ч. Фокса та Г. Міллера. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2020. № 11. С. 53-61.

56. Чиркін А. С. Конституційні засади організації місцевого самоврядування в Польщі, Угорщині, Чехії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 24 с.

57. Штефан В. С. Правовий статус міських населених пунктів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 21 с.

58. Щур Р.І. Фінанси об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації в Україні. Монографія. Тернопіль: Осавца Ю.В. 2019. 394 с.

59. Щур Р.І. *Фіскальна спроможність об'єднаних територіальних громад: інституційний аспект*. Матеріали ІХ наук.-практ. інтернет-конф. «Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції». м. Ірпінь, 14-15 грудня 2017 р. / Ірпінь, 2017. С. 64-65.

60. State and Local Expenditures. URL: <http://surl.li/ucnba> (дата звернення: 05.05.2024).

61. How much does the government spend and where does the money go? How does this affect the national debt? URL: <http://surl.li/ucnbl> (дата звернення: 05.05.2024).

62. Changes in the number of Local/Regional Governments. URL: <http://surl.li/ucnac> (дата звернення: 05.05.2024).

63. Sources of Government Revenue in the OECD, 2021 Update. URL: <http://surl.li/ucmzz> (дата звернення: 05.05.2024)

64. Poland: Earnings of local governments 2023 – Statista. URL: <http://surl.li/ucmyv> (дата звернення: 23.05.2024).

65. The structure of revenues to local budgets of Ukraine and European countries, in %. URL: <http://surl.li/ucmyo> (дата звернення: 05.05.2024)

66. A Guide to New Mexico's State Budget: Executive Summary. URL: <http://surl.li/ucmym> (дата звернення: 05.05.2024).

67. Інформація Департаменту фінансів Одеської міської ради про виконання бюджету Одеської міської територіальної громади за 2023 рік. URL: <http://surl.li/ucmyi> (дата звернення: 05.05.2024).